

İşadamları ve siyaset Pragmatik bir aşk hikâyesi

RIFAT N. BALI

SIYASETTE İLK ADIM - ANAP

12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye'nin nisbi olarak bir demokratik ortama geçmesi 1983 yılında siyasi partilerin tekrar kurulmalarına izin verilmesiyle başladı. Bu partiler arasında yer alan ANAP işadamlarının yoğun rağbetine mazhar oldu, kurucu üyeleri arasında işadama ve serbest meslek sahibi birçok kişi yer aldı.

6 Kasım 1983 tarihinde yapılan seçimleri ANAP'ın kazanması ve uzun bir özel sektör geçmişi olan Turgut Özal'ın başbakan olması Türkiye'nin siyasi ve toplumsal hayatının çehresini derinden etkiledi. Turgut Özal ve yakın çevresindeki bürokratlar Özal'ın özel sektör deneyimi ve "pratik zekâsı" nedeniyle alışılagelmiş bürokrat-siyasetçi imajını değiştirip, yerine "işbirici siyasetçi" imajını yerleştirdiler. Bu bir yerde işadamlarının yıllardan beri arzuladıkları iş âleminde daha yakın, siyasetçiden ziyade kimi zaman "profesyonel yönetici", kimi zaman "teknokrat" havasını taşıyan yenilenmiş bir siyasetçi sınıfı özlemine de karşılık oldu. Gerçi ANAP'ın selefleri olan AP ve DP de özel sektöre ve iş dünyasına yakın partilerdi, ancak ANAP'ın bu partilere göre farkı, içinde barındırdığı işadamları, bankacılar ve serbest meslek erbabının sayılarının daha çok olması ve bizzat Turgut Özal'ın DPT döneminden sonra uzun süre özel sektörde üst düzey yöneti-

cisi olarak çalışmış olmasından ileri geldi.

ANAP'ın iktidar olması ve özel sektör ve büyük işadamları ile yakın ilişkiler içinde bulunmasının bir sonucu olarak, işadamlarının özel yatlarında ve malikanelerinde verilen davetlerde Turgut Özal'ın gülümseyen çehresi ile ön planda yer alması, uçak dolusu işadamları ile birlikte bir akıncı ve fatih ruhuyla uzak diyarlara düzenlediği ticari seferlere kumandanlık etmesi kanıksanır oldu.

1970-1980 döneminde sağ ve sol kesimlerin hedefi haline gelmiş olan işadamları ANAP dönemiyle birlikte artık kamuoyunun ön sıralarında yer alma konusundaki çekingenliklerini bir tarafa atıp gittikçe artan bir hızla kamuoyu vitrininin ilk sırasında yer almak için birbirleriyle yarışmaya başladılar.

Bu safhada işadamları devletin hantallığından, Ankara'nın onların "havalanıp uçmaları"na engel olmasından şikâyet etmeye başladılar. Bu şikâyetin en ütöpik bir şekilde ifade edilmesi başbakanlık dahil tüm bakanlıkların işadamlarından oluşacağı bir bakanlar kurulunun kârlılık ve verimlilik ilkelere göre bir özel işletme gibi yöneteceği ve "TC Holding" adını taşıyıp bir özel sektör holdingi görünümünü arzedeceği bir Türkiye özlemi oldu.¹

1 Sule Çizmeci, "T.C. Holding", *Kariyer*, Ağustos 1998, sayı 11, sh. 26-34.

"BÜYÜDÜK, OLGUNLAŞTIK, ARTIK SAYGIN OLMA ZAMANI GELDİ"

ANAP iktidarının işadamlarına yakınlığı bu düzeyde olunca kuruluşundan bu yana siyasette ağırlığı daima hissettirmiş ve Türkiye'nin yeni doğmuş burjuvazisini ve büyük işadamlarını bünyesinde toplamış olan TÜSIAD kamuoyunda gittikçe daha görünür oldu. 1990'lu yılların "sivil toplum" modasına da ayak uyduran TÜSIAD asli fonksiyonu olan ve bünyesinde bir araya getirdiği elit iş adamları ve sanayicilerin çıkarlarını koruma ve kollamanın dışında "sivil toplumun sorumlu bir sivil teşkilatı" havasına da büründü. Bilimadamlarına ve uzmanlara hazırlattığı raporlarla da varlığını ve ağırlığını kamuoyunda hissettirmeyi başardı. Son yıllarda "konuşan Türkiye" seslerinin geri planda çınladığı bir ortamda TÜSIAD Türkiye'nin sorunlarına daha duyarlı olduğu havasını da vermeye başladı. TÜSIAD'ın kamuoyu nezdindeki ağırlığının artmasıyla genel seçimlerden önce siyasi parti liderlerinin TÜSIAD'ın kalburüstü üyelerinin hazır buldukları toplantılarla partileri ve programlarıyla ilgili sorulara cevap vermeleri siyasi hayatımızın alışılmış ritüellerinden biri oldu.

İşadamlarıyla profesyonel yöneticilerin toplumsal alanda saygınlık kazanmaları konusundaki büyük stratejinin bir parçası da onların köşe yazarlığına (Güngör Uras, Ali Şen, Üzeyir Garih, Cem Kozlu örnekleri), yazarlığa (Sakıp Sabancı ve Üzeyir Garih örnekleri) ve her konuda fikirlerine danışılan, yurtiçinde ve yurtdışında panellerle davet edilen "referans kişiler", modern çağın terminolojisiyle "guru" (Sakıp Sabancı, İshak Alaton ve Üzeyir Garih örnekleri) konumuna terfi etmeleri ile oldu.

Bu aşamadan sonra yapılacak tek bir şey kalıyordu: Siyaset.

"BUNDAN SONRA MECLİSE BEKLERİZ!"

Siyasetçiler ve devlet bürokrasisinin tüm kademeleri ile işadamları arasında devamlı bir görüş alışverişi ve muhabbetin mevcut olduğu, işadamlarının da en az siyasetçiler ve bürokratlar kadar uluorta her konuda fikir beyan etmelerine alışmış bir ortamda, kamuoyu işadamlarının artık

kendi kendilerine çizmiş oldukları sınırı aşmaya cüret edip siyasete atlamalarını, mesleki hayatlarında göstermiş oldukları becerikliklerini, Özal döneminin sloganı haline gelmiş olan "işbiricilik"lerini yerel yönetimlere ve ülke yönetiminin hizmetine arz etmelerini bekler oldu.

Bu beklentiye ilk cevap veren 1994 yılının sonunda Cem Boyner tarafından kurulan ve kısa bir süre sonra tasfiye edilen Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) oldu. Cem Boyner profesyonel yaşamını inkitaya uğratan bu dönemi kapatıktan sonra asli mesleğine, yani işadamlığına geri döndü. YDH'den sonra Net Holding A.Ş.'nin en büyük hissedarlarından Besim Tibuk genel başkanı olduğu LDP ile, ne kadar süreceği henüz belli olmayan, ikinci bir "siyasete işadamları" deneyimini başlattı.

Kamuoyunda mevcut olan işadamlarından siyasete soyunmaları beklentisi işadamlarının imajının siyasetçilere göre daha saygın bir görünüm arz etmesinden, işadamlarının olağanüstü kudret ve becerilerle donatıldıklarının zannedilmesinden ve kamuoyunun "yeni çehreler" in hasreti içinde olmasından ileri gelmektedir. Buna karşılık işadamları ise onlarca yıldan beri siyasetçiler ve üst düzey devlet bürokrasisiyle içli dışlı oldukları ve siyasetin ve bürokrasinin nasıl işlediğini yakından ve en iyi şekilde bildikleri için siyasete girdikleri an yapabilecekleri, değiştirebilecekleri şeylerin çok az olduğunu da pekâlâ bilmektedirler. Toplumsal yozlaşmayı önlemede de pek fazla bir silahları olmadığını da yakinen bilmektedirler, zira Turgut Özal'ın meşhur "benim memurum akıldır, işini bilir" sloganını en çok benimsemiş olanlar, hayata daima pragmatik bakmış olan işadamları olmuştur.

Bir an için işadamlarının siyasete girme düşüncelerinin bir "vatan sevdası", bir "ideal" uğruna olmayıp soğukkanlılıkla yapılmış bir hesap sonucunu, mensubu oldukları toplumsal sınıfın çıkarlarını veya çok dar çerçevede mensubu oldukları kuruluşun çıkarlarını kollamak ve geliştirmek için olduğunu varsayalım. Bunun saftıyane bir hesap olduğunu görmek için pek fazla âlim olmaya lüzum yoktur. İşadamları yıllardan beri bürokrasinin ve devletin tüm kademeleri ile geliştirmiş oldukları mükemmel ilişkileri sayesinde zaten mikro (şir-

ket) veya makro (toplumsal sınıf) çıkarlarını fevkalâde bir şekilde koruyup kollayabilmektedirler.

İşadamları, onların en büyük duayeni olan ve bizatihi kendisi uzun yıllar CHP üyesi olmak sıfatıyla siyasi bir tecrübe yaşamış ve çok partili demokrasiye geçildiğinde tarafsız olmak için CHP'den istifa etmiş olan Vehbi Koç'un Ankara Ticaret Odası'nda yapmış olduğu bir konuşmada şöylemiş olduğu "bir işadama siyasal ilişkilerinden dolayı günün birinde önemli sıkıntılara uğrayabilir" sözlerindeki gerçeği hiçbir zaman gözardı etmezler, ve o nedenle, istisnalar hariç, siyaset üstü görünüş (görünürde) siyasete bulaşmazlar. İşadamların siyasete bulaşmamaları gerektiğini "bunu ben yaşayarak öğrendim" şeklinde ifade eden Vehbi Koç belki de işadamları-siyaset ilişkisini en gerçekçi bir şekilde değerlendiren birisi olmuştur: "Benim anlayışına göre bir işadamların da en az onlar (yani siyasetçiler - RNB) kadar sorumluluğu vardır. Bu bakımdan, ekonomik hayat içindeki rolümü bırakıp siyasal hayata geçmenin benim için bir cazibesi yoktur. Münasebetlerimin hep bu anlayış çerçevesinde tanzim ettim. Tabii ki, siyasal güçlerle, politikacılarla iyi ve dengeli münasebetler kurmaya da önem verdim."²

"BİZ GÖREVİMİZİ SIVİL TOPLUM FAALİYETLERİYLE YERİNE GETİRİYORUZ"

Hangi renkte olurlarsa olsunlar liberalizmi ve serbest piyasa ekonomisini benimsemiş tüm siyasi güçlerle "iyi ve dengeli münasebetler" kurmayı amaçlayan bir işadamların siyaset sahnesinde bizatihi yer almasına gerek yoktur. Kamuyundan gelebilecek muhtemel bir "elini niye taşın altına sokmuyorsun?" türünden toplumsal sorumluluk sorgulamasına da işadamları genç kuşak için TÜGIAD ve GYIAD, orta ve orta üstü kuşak için TÜSIAD başta olmak üzere kurucu üyesi oldukları dernek ve vakıflarla cevap vermektedirler. Can Paker gibi profesyonel yöneticiler, İshak Alaton gibi işadamları TESEV, TOSAV gibi sivil toplum teşkilatlarının kurucu üyeleri arasında yer almakta olup medya ile olan mü-

kemmel ilişkilerini kullanarak her vesileyle adlarını kamuoyunun gündeminde sıcak tutma maharetini gösterebilmektedirler. Kamuoyu önünde medyatik olma hasletine sahip olmayıp daha geri planda kalmayı tercih eden Koç camiası Vehbi Koç Vakfı, TEGEV ve TEV ile, Sabancı, Enka ve Eczacıbaşı grupları kendi bünyelerindeki vakıflar ile kamuoyunun kendilerinden beklediği toplumsal görevleri yerine getirmektedirler.

İşadamların kurmuş oldukları dernek ve vakıflar vasıtasıyla veya bireysel davranışlarıyla siyaset ve "ülke sorunları" üzerinde "cesur" görünen tavırlarından daha sonra geri adım atmış oldukları, esas şiarlarının ihtiyatlı, orta yoldan şaşmayan ve hiç kimseyi ürkütmeyen bir tavır takınması olduğu da unutulmamalıdır. Nitekim TÜSIAD Prof. Bülent Tanör'e hazırlanmış olduğu "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporunun kamuoyunda yarattığı çalkantı ve tepkiler sonucunda tekrar doğru yolu buldu ve "rapor yazarını bağlar" diyerek siyaset üstü bir görünüm almayı becerdi,³ ancak kamuoyunda saygınlık kazanma amacına da ulaştı ve "ülkede aylardır yaratılan düşünce erozyonunda bir "düşünce vahası" olarak temayüz eden tek kurum yine o." değerlendirmesine de mazhar oldu.⁴ Benzer bir şekilde işadama Nihat Gökyiğit'in başkan yardımcısı olduğu TEMA Vakfı, yayımladığı dergide Heybeliada Aya Triadha Manastırı'nda yapılmış bulunan ve Fener Rum Patriki Bartholomeos'un katılmış olduğu çevreyle ilgili seminerin hatıra fotoğrafında patrik ve diğer ortodoks din adamlarının da yer almalarının kimi çevreleri gücendirebilme ihtimalini göz önünde bulundurarak, fotoğrafı dergiden çıkarttıktan sonra dergiyi piyasaya arz etti.⁵

Siyaset yapmaktan kaçınan, ama yapıyor gibi görünen işadamlarının faal oldukları sivil toplum teşkilatlarının amaçları esas itibarıyla yurtdışında (özellikle ABD'de) Türkiye lehine lobi faaliyetlerinde bulunmakla eşanlamlıdır. Türkiye'nin özellikle ABD kamuoyu ve devlet bürokrasisi nezdin-

2 Vehbi Koç, *Hatıralarım Görüşlerim Öğütlerim, 1973-1987*, Vehbi Koç Vakfı, 1987, sh. 48-49.

3 "TÜSIAD'ın demokrasi manevrası", *Milliyet*, 9 Nisan 1997

4 Cengiz Çandar, "Siyaset çölünde TÜSIAD vahası", *Sabah*, 6 Mayıs 1997

5 Ahmet Çelik, "Patrik makas yedi", *Radikal*, 8 Kasım 1997.

de bir lobi ihtiyacını şiddetle duyması 1974 yılındaki Kıbrıs askeri müdahalesinden sonra ortaya çıktı. Bu müdahaleden hemen sonra da TÜSIAD üyelerinden oluşan bir işadamları heyeti lobi faaliyetlerinin ilk tohumlarını atmak için İngiltere ve ABD'ye gittiler. 1974 yılında başlayan bu lobi faaliyetleri önce Kıbrıs askeri müdahalesi nedeniyle meydana gelen silah ambargosunu daha sonra da 1980'li yıllarda ABD'deki Ermeni toplumunun 1915 yılındaki tehcir sonucunda meydana gelen Ermeni kırımını "soykırım" olarak tescil etme çabalarını önlemeye yönelik oldu ve bu çabalarda da büyük muvaffakiyet elde edildi. Bu muvaffakiyetin mimarları işadamları olup bunların başında, lobi faaliyetlerine 1974 yılında yurtdışına giden TÜSIAD heyetinde yer almakla başlayan, Jak Kamhi gelir. Bu işadamları cephesinde geri planda kalmış olanlar arasında bir ad zikretmek gerekirse Turgut Özal döneminin gözde ve Özal'a en yakın işadamlarından olan Şarik Tara gösterilebilir. Şarik Tara, Jak Kamhi'ye benzer şekilde siyaseti lobi alanında sürdürdü ve Philips Brothers kuruluşunun başkanı ile bir öğle yemeği sırasında "Ermeni meselesi"nin çözülmesine yardımcı oldu.⁶

TÜSIAD'ın 18 Kasım 1998 tarihinde Washington'da açacağı TÜSIAD USA Inc. adı altındaki temsilciliğin esas amacı da "fazla tanınmayan Türkiye'nin ABD'de tanıtımına yardımcı olma"dır.⁷ Anadolu Holding A.Ş. sahiplerinden Kamil Yazıcı ve Bayraktar Holding A.Ş. sahiplerinden Hüseyin Bayraktar'ın kurucu üyeleri oldukları ve şiarı "Turgut Özal'ın fikirlerini yaşatmak" olan Sevgi Fikir ve Eğitim Vakfı da yurtdışında

lobi faaliyetlerinde bulunmayı amaçladı ve ilk adım olarak Atlantik Üniversitesi'nde Türkoloji Kürsüsü kurulması için bağışta bulundu.⁸ 30 Nisan 1998 tarihinde İzmir'de yapılan ve Türkiye'de ve yurtdışında yerleşik 1.500 işadamların katıldığı 2. Dünya Türk İşadamları Kurultayı'nın kararlarından biri de yine Türkiye lehine lobi faaliyetlerinde bulunmak oldu.⁹

Kamuoyu önüne henüz pek çıkmamış olup siyasete hevesli genç işadamlarının siyasete ısınmaları da lobi faaliyetleri çerçevesinde olmaktadır. Bunun bir örneği ANAP bünyesindeki işadamları ve profesyonel yöneticilerden oluşan, başkanlığını Kemal Köprülü'nün yaptığı ARI grubudur. Bu grup ABD'de yapmış olduğu temasları da esas olarak lobi faaliyetleri ağırlıklı oldu. IMF, Pentagon mensupları ve ABD'deki güçlü Yahudi lobisinin sivil toplum örgütleri ile görüştü. Yahudi lobisinin önde gelen kuruluşlarından American-Israeli Political Action Committee (AIPAC) ile de genç siyasetçileri yetiştirme konusunda eğitim anlaşması imzalandı.¹⁰ Başbakan Mesut Yılmaz'ın son İsrail gezisine de katılan Kemal Köprülü Türkiye'yi ve özellikle GAP'ı tanıtmak için epey çaba harcadı.¹¹

Lobi faaliyetlerinde bulunan işadamları bu faaliyetleri ile bir yandan "toplumsal sorumlulukları"ni yerine getirmekte, diğer yandan da aslı, yani ticari faaliyetlerini ihmal etmeyip tanidik çevrelerini genişletmekte, "business card"larını değiş tokuş etmekte, günümüzün modern "business" terminolojisini kullanmak gerekirse, "connections"larını arttırmakta ve "network"larını genişletmektedirler.

AZINLIK İŞADAMLARI VE SİYASET

İşadamlarının felsefesinde siyaset üstü kalma eğilimi ağır basmasına rağmen aynı işadamlarının

6 "Bir ara bizde Ermeni soykırımı meselesi büyük bir problemdi. Ermeniler soykırım iddiaları konusunda Senatörün karar almaya için uğraşıyorlardı. Benim çok iyi bir dostum vardı New York'da: Philips Brothers başkanı Jeselsen, şimdi hayatta değil. New York'a gittiğim zaman her zaman onunla öğle yemeği yerdik. Bir kez gittiğimde 'canım sıkılıyor dedim. 'Neden?' dedi. Ermeni probleminden ötürü olduğunu söyledim. İşin aslına konuştuk. O da bana 'bırak halledeyim' dedi. Ve sonra da gerçekten halloldu. Onun dediğine göre Tel-Aviv'den halletmişler. Jeselsen'in girişimiyle İsrail lobisi ile ABD'deki Yahudi lobisi devreye girmiş", *Liderler*, Mart-Nisan 1997, sayı 3, sh. 21

7 "TÜSIAD, lobi için ABD'de yarım milyon dolar harcadı", *Sabah*, 5 Eylül 1998.

8 Olay Tan, "İşadamlarının doktora kutlaması", *Sabah*, 4 Temmuz 1998.

9 "İşadamlarından lobi sözü", *Radikal*, 2 Mayıs 1998.

10 Serpil Yılmaz, "ARI dünyaya açıldı", *Yeni Yüzyıl*, 27 Kasım 1997, "Arı Grubu'na ABD'den destek" *Hürriyet*, 29 Mayıs 1998

11 Funda Özkan, "İsrail GAP'ı işbirliği istiyor", *Yeni Yüzyıl*, 13 Eylül 1998.

gayri müslim azınlık toplumlarına ait olmaları halinde bu ihtiyatlı hal bir kenara itilmekte, bu tutumun aksine azınlık toplumlarına mensup işadamlarının veya serbest meslek sahiplerinin siyasete soyunmaları teşvik edilmektedir. İlk başta paradoksal gözükse ancak kendi içinde son derece tutarlı bir mantığa sahip olan bu durum hem azınlık cemaatlerinden işadamlarını siyasete teşvik eden siyasî makamlar hem de milletvekili adayı olmayı kabul eden azınlık mensubu kişiler tarafından da büyük bir destek görmektedir. Bu desteğin yegâne sebebi "%99.99 Müslüman" olan bir Türkiye'de azınlık mensubu milletvekillerinin Türkiye'nin görünümü ve tanıtımı, yani yurtdışı lobi faaliyetleri açısından son derece faydalı unsurlar olmalarından ileri gelmektedir.

1961 yılı Kurucu Meclisi dahil olmak üzere o yıla kadar TBMM'de her azınlık cemaatini temsilen bir milletvekiline rastlamak gayet doğal bir manzaraydı. Bunun nedeni de ezici çoğunluğu İstanbul'da yaşayan azınlık cemaatlerinin 1960'lı yıllara kadar nüfusları ve oy potansiyelleri itibarıyla İstanbul'dan seçilecek milletvekilleri sayısı açısından seçimi etkileyecek öneme sahip olmaları idi. En son 1961 Kurucu Meclisi'nde yer alan azınlıkları Türk siyasetinde tekrar görmek için 1995 yılına kadar beklemek gerekiyordu. 24 Aralık 1995 tarihli milletvekili seçimlerinde işadamı Cefi Kamhi DYP'den İstanbul milletvekili seçildi. Seçimlerden önce kamuoyuna, Yahudi cemaatini temsilen bu seçime katılmadığını belirtmek için özel bir çaba harcayan Cefi Kamhi¹² milletvekili seçildikten sonra kamuoyunun kendisine yüklemiş ve gazeteci Mehmet Ali Birand'ın da gayet güzel bir şekilde ifade etmiş olduğu görevi, yani babası Jak Kamhi'nin 1974 yılında başlatmış olduğu yurtdışı kamuoyunda ve özellikle ABD'deki etkin ve güçlü Yahudi sivil toplum teşkilatları nezdinde lobi faaliyetlerinde bulunma görevini ihmal etmedi.¹³ Fazla görünür olmadan da Türkiye Yahudi cemaati-devlet bürokrasisi nezdinde cemaatin kendisinden beklediği "kolaylaştırıcı" işlevini yerine getirdi.

Bu arka planın ışığında bugün varılan noktada Türkiye'deki azınlıklar ile siyasetçiler ve dolayısıyla son tahlilde azınlıklar ile devlet arasında var olan ilişkiler, Prof. Riva Kastoryano'nun Yahudi cemaati elitlerinin vasatı haletleri ruhiyesini yansıtan ancak tüm azınlık cemaatleri için geçerli olan vezir ifadesiyle bir fayda, bir "al-ver" ilişkisine dayanmaktadır: "Biz (yani Yahudi cemaatinin elitleri ve mustakbel milletvekilleri - RNB) açığız, biz TC'yi yurtdışında temsil etmekte, ambargolar kaldırılmakta, savunmakta, Türkiye üzerine pazarlık etmeye razıyız bir tek şartımız var, bizim derneklerimizi koruyun, bizim varlıklarımızı koruyun."¹⁴ Potansiyel azınlık milletvekillerine yüklenen bu "Türkiye'nin % 99.99 Müslüman imajını iyileştirme, hoşgörü tablosu yaratma ve TC lehine lobi faaliyetlerinde bulunma" şeklinde özetlenebilecek görevi sadece Yahudi cemaati için değil, nüfus olarak maalesef bir kıymeti harbiyesi kalmamış olduğundan nazari bir düşünce olsa dahi, Türkiye-Yunanistan ilişkileri açısından Rum cemaatine de, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin iyileştirilmesi, ABD'de ve Avrupa'daki Ermeni toplumlarının o ülkelerin parlamentolarına sunmaları muhtemel olan "soykırım" karar tasarılarını önleme açısından Ermeni cemaatine de yüklenmiş bir sorumluluktur. Bu sorumluluktan kaçmanın, hattâ daha da cüretkâr olup Türkiye cumhuriyetinin tarihine eleştirel bakmanın bazı çevreler tarafından nasıl yorumlandığını anlamak için kamuoyunda Kemalist sağduyuyu, uzun yılların vermiş olduğu engin siyasî tecrübesiyle de devletin haleti ruhiyesini temsil eden Coşkun Kırca'nın yazılarına bakmak yeterlidir. Bu tür bir tavır Coşkun Kırca "Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyeti yok etmeye çabalama" olarak değerlendirilmektedir.¹⁵ Bunun da "iyi ve sadık vatandaş" olmamıyla aynı anlama geldiği ve bu konuda kimin örnek alınması gerektiği de Coşkun Kırca yazmış olduğu makede vezir bir şekilde ifade

12 Bkz Nuriye Akman, "Musevi cemaati sözcüsü değilim", Sabah, 12 Kasım 1995.

13 Mehmet Ali Birand, "Kamhi ve Aloglu iyi bir seçtin", Sabah, 12 Kasım 1995

14 Hrant Dink, "Bizler ve onlar her yerde sorun", Agos, 23 Mayıs 1997

15 Coşkun Kırca, "Ermeni Patriği seçimi", Yeni Yüzyıl, 3 Eylül 1998.

etmektedir: "Ermeni cemaati kimliğini şu veya bu şekilde hissetmekte serbesttir. Ne var ki eğer Türk toplumuyla temelinde sağlam bir haynaşmayı arzularsa, bilmelidir ki nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda en anlamlı örnek Musevi cemaati tarafından veriliyor"¹⁶

Bu saptamalardan yola çıkıldığında pratikte şu sonuca varılabilir. Bugünkü ortamda azınlık olup milletvekili seçilmiş olan işadamları veya serbest meslek sahipleri Cefi Kamhi örneğinde görüldüğü gibi milletvekili seçilmelerden önce ait oldukları cemaatlerin artık 1950'li ve 1960'lı yıllara göre son derece zayıflamış ve dolayısıyla pek bir kıymeti harbiyesi kalmamış olan oy potansiyellerini de göz önünde bulundurarak ısrarlı bir şekilde "Aldığım oylara bakın, beni kendi cemaatim seçmedi, Türk toplumu seçti. Ben Türkiye'liyim, Ermeni (veya) Rum (veya) Yahudi cemaatini temsil etmiyorum, öyle bir temsil kabiliyetim yok, ben cemaatin kenarındayım" dese bile "reelpolitika" ile karşılaşacaktır. Bu karşılaşma bir yandan kendi cemaatinden gelen cemaatin günlük yaşama dönük sorunlarıyla ilgili (Vakıf vb.) talepler veya bir azınlık mensubu olması hasletleriyle kamuoyunun ve siyasî erkin kendisinden önce devlete muhalefet yapmama, sonra da "Türkiye'yi dış kamuoyunda seviyeli bir şekilde temsil etme" beklentisinden ileri gelecektir.

"HANGİ PARTİDEN ADAY OLALIM?"

Bu beklenti ister istemez azınlık milletvekili adaylarını diğer bir soruyla karşı karşıya bırakmaktadır. Hangi partiden milletvekili adayı olmak?

Bu sorunun cevabı çok basittir. Seçimler sonucunda iktidar olma ihtimali en kuvvetli olan merkez sağ parti(ler)den aday olmak. 1946 yılından bu yana azınlık cemaatlerinin istisnasız ortak özellikleri de sağ ve liberal görüşlü partilerden vana oy kullanmaları olmuştur. Bu 1960 yılına kadar DP daha sonra da DP mirasını devralan AP, günümüzde ise önce ANAP sonra da ANAP ve DYP olmuştur.¹⁷ Azınlıkların sosyalist veya sos-

yal demokrat partilere oy verdikleri genellikle görülmedi. Keza milletvekilleri adayları arasında 1965 seçiminde TIP üyesi olup TIP'den adaylığını koyan ancak seçilemeyen Yahudi asıllı Moris Gabbay dışında da kimse görülmedi. Bu gözlemler 1996 yılında Bakırköy belediye seçimleri vesilesiyle ÖDP genel başkanı Ufuk Uras ile yapılan bir söyleşide Ufuk Uras'ın da paylaştığı görüldü: "sosyolojik bir gerçekliktir: azınlık cemaatleri genellikle güçlüden yana olanı destekleme şeklinde geleneksel bir refleks içerisindedirler."¹⁸ Nitekim bu tavır sadece Ufuk Uras'ın belirtmiş olduğu "güçlüden yana olma" eğiliminin dışında, azınlık cemaatlerinin vasatının orta ve yüksek burjuvaziye dahil olmasından ve de ayrıca milletvekili adaylarının tamamının, TIP'den aday olmuş olan Moris Gabbay istisnaı vakası dışında, işadamları ve serbest meslek erbabı olmalarından da ileri gelmektedir. Azınlık cemaatleri mensuplarının bu tavrı da Türk burjuvazisinin tavrından da pek bir farklılık göstermemektedir. İş çevrelerinde "solcu" veya "sosyal demokrat" gözükmeyen hattâ ve hattâ Karl Marx'ın fikirlerine hayran olduğunun söylenmesinin pek revaçta, günümüz modern terminolojisi ile "in", olduğu bilinen bir gerçektir, ancak bu "solcu ve/veya sosyal demokrat" görünen işadamları oy atmaya gelince yine hızaya girmektedirler. Bir tek örnek göstermek gerekirse İMKB'nin en büyük aracı kurumlarından biri olan Global Menkul Değerler A.Ş.'nin yönetim kurulu başkanı Mehmet Kütman'ın Che Guevara'ya hayran bir kuşaktan geldiğini ve "solcu" olduğunu açıklamasından sonra seçimlerde ANAP'tan milletvekili adayı olarak siyasete atılacağı beyan etmesini göstermek yeterli olacaktır.¹⁹

Durum böyle olunca azınlık milletvekili bir yandan bireysel vicdanı ve düşünceleri, diğer yandan kendisinin "ben Türkiyeliyim!!" çırpınışlarına rağmen buna kulak asmayan ve onu daima

17 Nitekim Agos gazetesi de Ermeni cemaatinin "seçimlerde ANAP'a hatırı sayılır bir destek"te bulunduğunu teyit etti. ("Musibetin nasıhatı", Agos, 13 Haziran 1997)

18 Agos, 24 Mayıs 1996

19 "Che'ye hayranım ve de çok solcuyum!". Yeni Yüzyıl, 9 Ekim 1997.

bir Ermeni / Rum / Yahudi olarak gören önce mensubu olduğu kendi cemaatine, daha sonra kamuoyuna ve siyasi erke karşı bu görüntünün kendisine yüklediği sorumluluğu yerine getirip getirmemek arasında sıkışıp kalacaktır. Bu ikilem içindeki azınlık işadamları milletvekili, çok ender görülen bir vaka olsa da, seçimleri kazanma ihtimali en kuvvetli olan sağ partiler yerine muhalefet partilerinin birinde yer alması ve dolayısıyla kamuoyunun ve kendi cemaatinin kendisinden belediklerine tam anlamıyla cevap vermemesi halinde durum vahimdir! Durum vahimdir, çünkü azınlık cemaati için kaçırılmış bir fırsatı değerlendirmek ve "doğru yol"dan ve "anavatan" idealinden şaşmayacak standartlara uygun bir diğer işadamları bulmak için bir dört yıl daha beklemek gerekecektir!

SONUÇ YERİNE

Siyasetçilerle ve devlet bürokrasisiyle uzun yıllardan beri haşır neşir olmuş, siyaseti de Türkiye'nin tanıtımına lobiler düzeyinde katkı olarak anlayan işadamları bugün siyasetin tam içinde bulunmaktadırlar ve bir adım daha atıp resmî nikâh kıymalarına da hiç lüzum yoktur. Şayet öyle bir niyetleri varsa böyle bir teşebbüsten, Ali Sirmen'in yerinde tespitleriyle, "yeni Cem Boyner'ler ve yeni Jeffi Kamhi'ler çıkacaksa ortaya, bu kişiler ne kendilerini ne de işlerini boşu boşuna tehlikeye atmasınlar"²⁰

20 Ali Sirmen, "İşadamları: siyasette", Milliyet, 20 Ağustos 1998.

virgül

İstiklâl Fedaisi Yüzbaşı Cemil • Mustafa Kemal Atatürk
• Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi • Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar • Nüzülülü Şiirler • Ölüm ve
Sürgün • Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanlar
• Gazinin 4 Süvarisi • Savaş Ekonomisi • Modern Dünyada
Gündelik Hayat • Sayıklamalar (Arthur Rimbaud) • Saydam ve
Gizli • Işık Ol Gününe Ağ • X Kuşağı • Nun Masalları • İyl Kötü
• Zaman Zaman • Toplumsalın Sökümü, Yapıbozumcu Bir
Sosyolojiye Doğru • Bigamekibasuyake, Bisikletle Güney
Amerika Yolculuğu • Perende • Fransız Devriminde Kadınlar
• Dram Sanatı, Tiyatroya Giriş • Kızım İrkçılığı Öğretiyorum
• Çökeşlilik • Geçmiş Yaz Defterleri • Astroloji ve Seks • Alaturka
Rapsodi • Seçilen • Billimkurgu Sinemasında Şiddet ve Ideoloji

Bu sayıda ayrıca **Taha Parla** hangi cumhuriyeti niçin çok sevdiğimizi tartışıyor. **Ragıp Duran** YDD'nin (Yıkılsın Dünya Düzeni) ipliğini pazara çıkaran kitapları tanıtıyor. **Arthur Miller** ömrünün en sıcak yazısını, 1927'de New York'u anlatıyor. Söyleşi, Sahaf, Med-Cezir sayılan ve yeni çıkan kitaplara ilişkin bilgiler de **Virgül**'de...

